

Dreptul proprietății intelectuale – domeniu al dreptului transnațional

Intellectual Property Law – an area of transnational law

Radu Bogdan Bobei¹

Rezumat: Dreptul proprietății intelectuale este evaluabil ca un veritabil domeniu al dreptului transnațional. Acest articol își propune să arate modul în care un litigiu de dreptul proprietății intelectuale generează spații transnaționale. Înțeles și ca metodologie, dreptul transnațional inspiră efectuarea unei analize familiare economiei politice. Într-adevăr, există o economie politică a domeniului dreptului proprietății intelectuale și a drepturilor de proprietate intelectuală în egală măsură. Abordarea respectivului domeniu din perspectiva economiei politice nu este unul și același lucru cu analizarea oricărui litigiu de drept al proprietății intelectuale, astfel efectuată în lumina curentului doctrinar „Drept și Economie”. Însă doctrinele „Drept și societate” și „Drept și economie” constituie câteva dintre tăcutele ingrediente metodologice utilizate de doctrinari pentru a înțelege Timpul nostru².

Cuvinte-cheie: dreptul proprietății intelectuale, spații transnaționale, drept transnațional, ordini juridice naționale, ordine juridică internațională.

Abstract: Intellectual property law can be assessed as a true area of transnational law. This article aims to point out the way in which a dispute of intellectual property law gives birth to transnational spaces. Understood also as methodology, transnational law inspires an analysis very familiar to political economy. It exists indeed a political economy of the area of intellectual property law and of intellectual property rights also. The approach of the said area in light of the political economy does not mean to analyse any dispute of intellectual property law in light of 'Law and Economy' doctrine. Notwithstanding, 'Law

---

¹ Membru *ad honorem* în Colegiul de Conducere al Institutului Internațional pentru Unificarea Dreptului Privat (denumit în continuare „UNIDROIT”) (Roma), conferențiar universitar dr., Facultatea de Drept, Universitatea din București, e-mail: radu-bogdan.bobei@drept.unibuc.ro.

² Prezentul articol constituie versiunea extinsă a prezentării efectuate în cadrul Conferinței internaționale. Zilele Universității. „Perspective juridice asupra Internetului. COPEJI 6.0. Dreptul la confluența a două lumi: încotro?” organizate de Facultatea de Drept din cadrul Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași în perioada 29-30 octombrie 2022.

and Society' and 'Law and Economy' doctrines constitute some of the silent methodological ingredients employed by scholars to capture the core of our Time.

Keywords: intellectual property law, transnational spaces, transnational law, domestic legal orders, international legal order.

1. Introducere

Există multiple modalități de a genera schimbare în viața socială. Această schimbare poate interveni prin „propagandă (...), terorism (...), inginerie socială (...), presiune socială (...), legislație (...), sistem de stabilire a impozitelor (...)³”. Există și multiple modalități de a genera schimbare în mentalitățile juridice. Această schimbare poate opera prin doctrina juridică. Articolul de față are un scop mult mai modest. Urmează să evidențiez, respectiv să evaluez, un litigiu din domeniul dreptului proprietății intelectuale. Litigiul în discuție este evidențiat și evaluat din perspectiva minimal-prospectivă a dreptului transnațional, aducând la lumină întrebarea „Cum se manifestă dreptul transnațional?”. Aceasta este *întrebarea* care trebuie să ne preocupe!

Totodată, aceasta este întrebarea care poate fi însoțită de o altă întrebare generatoare de prezumtivă curiozitate: „Ce este dreptul transnațional?”. Aceasta din urmă este o *întrebare nerelevantă*⁴. Este și o întrebare aptă să genereze răspunsuri vecine cu serenitatea disperată: „Nu există așa ceva! Avem „al nostru” drept internațional! Ne-am învățat cu el. Avem „ale noastre” sisteme de drept național! Ne-am învățat cu ele. Avem tot ceea ce ne trebuie pentru a teoretiza! Avem juriști internaționali (specializați în drept inter-național, n.n.), quasi-federali (specializați în dreptul quasi-federal al Uniunii Europene, n.n.) și naționali (specializați în sisteme de drept național, n.n.)! Nu este nevoie nici de juriști transnaționali (juriști care exersează metodologia „drept transnațional”, n.n.), nici de drept transnațional (metodologie de gestionare a situațiilor transnaționale, n.n.)!”. În plus, întrebarea în discuție ne-ar obliga să formulăm, prin răspunsuri aparent-salvatoare, definiții; or, definițiile sunt aducătoare de rigiditate în modul de gândire, chiar dacă ne „aureolează” destinul academic.

De aceea, optez pentru diluarea disperării doctrinare, dacă există. Concret: optez pentru evidențierea unei ipostaze apte să ne releve și reveleze pe acel „cum” se manifestă dreptul transnațional. Acel „cum” dobândește identitate prin ipostaza însăși de drept transnațional la care urmează să mă refer. Acel „cum” ne indică, inevitabil, un drum metodologic. Am în vedere drumul metodologic pe care este indicat să-l urmărim în demersul de înțelegere a situațiilor transnaționale, pe de o parte, în demersul de soluționare a problemelor transnaționale, pe de altă parte. De

³ A se vedea A. Dunne, F. Raby, *Speculative Everything: Design, Fiction and Social Dreaming*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, 2013, p. 160.

⁴ Întrebarea rămâne nerelevantă chiar dacă, într-un articol anterior, am evaluat diverse accepțiuni ale noțiunii „drept transnațional”. A se vedea propriul articol *Abordare preliminară asupra variatelor înțelesuri ale noțiunii „drept transnațional”*, în *Revista Română de Drept Internațional*, nr. 24 /2020, pp. 7-45.

altfel, în secolul al XXI-lea, orice jurist se confruntă, inevitabil, cu probleme transnaționale. Acestea din urmă se pot ivi în raporturile de afaceri, de familie, de muncă etc. Reținem însă că juriștii confrunțați cu asemenea probleme „nu se auto-definesc ca fiind juriști internaționali (specializați în drept inter-național, n.n.)”; în plus, „nu se auto-percep ca fiind juriști internaționali (specializați în drept internațional, n.n.), pe de o parte, iar „practica transnațională nu constituie un domeniu distinct de practică”⁵, pe de altă parte.

Îmi pare că juriștii transnaționali (juriștii care exersează metodologia „drept transnațional”, n.n.) s-au obișnuit cu ideea gestionării problemelor transnaționale generatoare de practică transnațională. S-au obișnuit și cu ideea potrivit căreia practica transnațională implică soluționarea unor probleme situabile simultan sau/și succesiv *în-între, dincolo de, de-a lungul și de-a latul* ordinilor juridice. *În-între, dincolo de*, respectiv *de-a lungul și de-a latul* constituie modurile de a privi problemele transnaționale, din perspectiva dreptului transnațional. Reținem, pentru moment, că problemele transnaționale pot surveni în interiorul și exteriorul statelor-națiune deopotrivă, pe de o parte, implică utilizarea concomitentă sau/și succesivă, în orice caz contorsionată, a instrumentelor, *exempli gratia*, de drept inter-național (inter-etatic, n.n.) sau național, pe de altă parte. Mai pot implica utilizarea disputatei tehnici a conflictului de legi. Am spus „disputatei”, întrucât legiuitorul internațional, naționali și, mai nou, quasi-federal întruchipat de Uniunea Europeană, își revendică neîncetat paternitatea acestei tehnici de gestionare a interacțiunilor dintre ordinele juridice naționale⁶.

Evaluabil și ca metodologie de analiză a raportului dintre drept și societate⁷, dreptul transnațional aduce în discuție ideea potrivit căreia „statul-națiune și piața nu (mai, n.n.) sunt localizate pe „acoperișul” societății umane, ci sunt componente ale acesteia din urmă”⁸. Conținutul acestui articol va fi presărat cu rememorarea unei evaluări familiare economiei politice. Evaluarea va avea ca obiect însăși ipostaza de drept transnațional care a inspirat scrierea acestui articol. Totodată, același conținut va fi presărat cu imboldul doctrinar de a înțelege necesitatea abordării socio-juridice a raporturilor juridice⁹. Asemenea abordare (socio-juridică,

---

⁵ În lumina întrebărilor „Ce este dreptul transnațional?”, „Ce este activitatea profesională transnațională?”, menționează aspectele pre-citate autorii D. E. Childress III, M. D. Ramsey, Ch. A. Whytock, *Introduction, în Transnational Law and Practice*, Wolters Kluwer, Aspen Casebook Series, New York, 2021, pp. xxxii-xxxiv.

⁶ Am menționat acest aspect în propria lucrare *Teorie a conflictului de legi civile* (curs universitar), editura Universul Juridic, București, 2020, astfel că nu mai dezvolt acest aspect.

⁷ În acest sens, a se vedea P. Zumbansen, *Defining the Space of Transnational Law: Legal Theory, Global Governance, and Legal Pluralism*, în *Transnational Law and Contemporary Problems*, vol. 21, nr. 2/2012, pp. 305-336. Pentru acest autor, dreptul transnațional constituie metodologia de analiză a infrastructurilor conceptuale care se suprapun, pe de o parte, care se află în interacțiune generatoare de conflict, pe de altă parte.

⁸ A se vedea P. Zumbansen, *Transnational Law: Evolving*, în J. Smith (ed.), *Encyclopedia of Comparative Law*, ed. a II-a, Edward Elgar, 2012, pp. 899-925.

⁹ Curentul „abordarea socio-juridică” a raporturilor juridice constituie o abordare „care se îndepărtează de abordarea dominantă, cantitativ-copleșitoare” familiară curentului

n.n.) inspiră holismul normativ și quasi-normativ din contemporana post-post-modernitate. Aceași ipostază de drept transnațional, care mi-a atras atenția, invită pe deplin la valorificarea holismului tocmai evocat. Propriul demers doctrinar este preponderent descriptiv pe de o parte, nu critică, dar nici nu laudă curentele „Drept și societate”, respectiv „Drept și economie”, pe de altă parte. Prin același demers doctrinar pur și simplu menționez, din multitudinea de ipostaze de drept transnațional, o singură ipostază. Procedez la efectuarea acestei mențiuni cu scopul proclamat de a ne familiariza cu aparent-ezoterica noțiune de „drept transnațional”. Mai evidențiez, cu timiditate fermă, ideea potrivit căreia contorsionarea ordinilor juridice¹⁰ este deja, sau în curs să devină, un *fait accompli* în majoritatea domeniilor de specializare juridică, inclusiv în domeniul dreptului proprietății intelectuale.

Acesta este cadrul (al ordinilor juridice contorsionate, n.n.) în lumina căruia îmi pare că va trebui, cel puțin în prima jumătate de veac XXI, să teoretizăm pragmatic-livresc. Cadrul în discuție nu va ocoli și nu va cruța pe niciun doctrinar, fie că este internist sau internaționalist, pe de o parte, privatist sau publicist, pe de altă parte. Nimeni nu se va mai putea sustrage de la întâlnirea cu dreptul transnațional. Într-adevăr, dreptul transnațional se manifestă deja în multiple domenii de specializare. Am în vedere, de exemplu, domeniul clasicului drept intern cu ale sale subdiviziuni menționate exemplificativ: dreptul constituțional¹¹, dreptul administrativ¹², dreptul civil(dreptul real de proprietate, delictul¹³, contractul¹⁴), dreptul

---

„drept și economie”. Acest din urmă filon doctrinar se exprimă și prin valorificarea indicatorilor de performanță(sau de „performanță”). A se vedea Amanda Perry-Kessaris, *Law and Decelopment*, pp. 377-389, în P. Zumbansen (ed.), *The Oxford Handbook of Transnational Law*, Oxford University Press, 2021. Cu privire la guvernanta pusă în practică sau/și exersată prin indicatori, a se vedea K. E. Davis, B. Kingsbury, S. Merry, *Indicators as a Technology of Global Governance*, în *Law and Society Review*, vol. 46, nr. 1/2012, pp. 71-104, T. C. Halliday, *Legal Yardsticks: International Financial Institutions as Diagnosticians and Designers of the Law of Nations*, pp. 180-216, în K. Davis ș.a (eds.), *Governance by Indicators: Global Power through Quantification and Rankings*, Oxford University Press, 2012.

¹⁰ Am spus „evidențiez”, iar nu „institui”, întrucât nu sunt genitorele doctrinar al conceptului „contorsionarea ordinilor juridice”(entangled legalities). Pentru analiza conceptului menționat din diverse perspective, a se vedea Nico Krisch, *Framing Entangled Legalities beyond the State*, pp. 1-32, în N. Krisch (ed.), *Entangled Legalities beyond the State*, Global Law Series, Cambridge University Press, 2022.

¹¹ A se vedea Ch. Thorhill, *Transnational Constitutional Law*, pp. 135-155, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.* nota de subsol nr. 9.

¹² A se vedea K.-H. Ladeur, *Global Administrative Law: A Transnational Perspective*, pp. 157-177, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.* nota de subsol nr. 9.

¹³ A se vedea P. S. Gupta, *Transnational Property Law*, pp. 531-554 și C. van Dam, *Transnational Tort Law*, pp. 555-573, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.* nota de subsol nr. 9.

¹⁴ A se vedea K. H. Eller, *Transnational Contract Law*, pp. 513-530, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.* nota de subsol nr. 9.

comercial¹⁵, dreptul artei¹⁶. Am în vedere și domeniul clasicului drept internațional¹⁷. Cu toții am devenit, conștient sau inconștient, transnaționaliști, iar acest aspect scoate la iveală întrebarea „Este astăzi ‘transnațional’ dreptul în integralitatea sa?”¹⁸. Aduug și dau curs unui torent de întrebări: Suntem astăzi cu toții juriști transnaționali?, Avem nevoie și noi, românii, de o teorie a dreptului transnațional?¹⁹, Sunt pregătite facultățile de drept din Uniunea Europeană să-și abandoneze eventualele frici, respectiv să funcționeze pe un mapamond trans-teritorial și trans-teritorializat? Sunt energice abandonarea și funcționarea în discuție prin creionarea unei teorii române a dreptului transnațional?

Ezotericul cadru al ordinilor juridice contorsionate a fost propagat, cel puțin până în prezent, grație sau din cauza capitalului financiar. Într-adevăr, în absența edificării statului global și a dreptului global, a operat globalizarea capitalului financiar. Globalizarea însăși a capitalului financiar a constituit o componentă a perspectivelor de analiză familiare economiei politice²⁰. Însă tabloul economiei politice a mapamondului, astfel cum îl cunoșteam în perioada 1990-2015, s-a schimbat. Într-adevăr, cel puțin din 2015, s-a transmis un triplu mesaj în considerarea căruia:

(i) viața economică constituie o componentă a vieții sociale (iar nu neapărat o componentă autonomizată față de viața socială însăși, n.n.), și

---

¹⁵ A se vedea Sh. Ali, *Transnational Commercial Law – Developments and Controversies*, pp. 437-467, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.* nota de subsol nr. 9.

¹⁶ A se vedea V. Kanwar, J. Neupaney, *Transnational Art Law – Maps and Itineraries*, pp. 647-680, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.* nota de subsol nr. 9.

¹⁷ A se vedea F. Mégret, *International Law as a System of Legal Pluralism*, pp. 533-555, în P. S. Berman (ed.) *The Oxford Handbook of Global Legal Pluralism*, Oxford University Press, 2020.

¹⁸ Formulează această întrebare F. Snyder, Y. Lu, *The Future of Transnational Law: Competing Institutions, Conflicting Narratives and legal Pluralism*, pp. 2-22, în F. Snyder, Y. Lu (eds.), *The Future of Transnational Law. UE, USA, China and the BRICS /L’avenir du droit transnational. UE, USA, Chine et les BRICS*, Bruylant, 2015.

¹⁹ Am formulat, fie și indirect, ultima întrebare în propriile articole publicate în România. Am în vedere, *exempli gratia*, articolele *Dreptul transnațional și comerțul: posibilă introducere*, în *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 1/2021, pp. 71-99, *Două situații transnaționale și o teorie*, în *Dreptul* nr. 1/2022, pp. 64-90, *Să luăm dreptul transnațional (public) în serios!*, în *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. Seria Științe juridice*, Tomul LXVIII, nr. 1/2022, pp. 35-69.

²⁰ Pentru analiza guvernantei societare (*corporate governance*) și din perspectiva economiei politice, a se vedea D. Katelouzou, P. Zumbansen, *Transnational Corporate Governance: The State of the Art and Twenty-First-Century Challenges*, pp. 615-645, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.*, nota de subsol nr. 9. Acești autori s-au referit, inevitabil, la lucrarea scrisă de K. Pistor, *The Code of Capital: How the Law Creates Wealth and Inequality*, Princeton University Press, 2019.

(ii) comportamentul ființelor umane în drept nu mai trebuie analizat (numai) din punctul de vedere al teoriilor economice, ci și din (sau numai din?, n.n.) perspectivă sociologică, psihologică, și

(iii) normele juridice, chiar evaluate din perspectiva teoriilor economice neo-clasice, care au stat la temelia gândirii Băncii Mondiale, constituie unul (iar nu singurul, n.n.) din mijloacele de schimbare a comportamentelor ființelor umane²¹.

Acest triplu mesaj transpare din documentul Băncii Mondiale a cărui denumire în limba engleză este ‘*World Development Report 2015: Mind, Society and Behaviour*’²² (denumit în continuare „Raportul Băncii Mondiale 2015”). Poate că acest mesaj, care atestă o schimbare de gândire a strategiei marca „Banca Mondială”, a impulsionat și transpunerea guvernantei societare (*corporate governance*) în matricea discuțiilor privind schimbările climatice, dezvoltarea durabilă etc²³. Toate aceste discuții indică negreșit faptul că stadiul cunoscut sub acronimul ‘CSR’ (*Corporate Social Responsibility*) este acompaniat sau redimensionat, fie și parțial, de stadiul care începe să fie cunoscut sub denumirea ‘ESG’ (*Environmental, Social and Corporate Governance*)²⁴. În orice caz, pentru înțelegerea viitoarelor ipostaze de drept transnațional, este utilă rememorarea a măcar a unei pre-existente ipostaze de drept transnațional. Vom vedea că și această ipostază creionează ideea potrivit căreia „dreptul transnațional există, poate fi identificat în realitate (în realitatea post-post-modernă, n.n.)”²⁵.

Și această ipostază anunță parcă ceea ce trăim astăzi: un veritabil holism normativ și quasi-normativ. În lumina concepției holiste, este recomandabil să pornim, cel puțin în analiza situațiilor transnaționale, din perspectiva vieții sociale,

²¹ Pentru analiza fundamentului ideologic originar al Băncii Mondiale, a se vedea A. Perry-Kessaris, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 9, pp. 377-389.

²² A se vedea World Bank Development Report, 2015, disponibil online la adresa <http://documents.worldbank.org/curated/en/645741468339541646/pdf/928630WDR0978100Box385358B00PUBLICo.pdf>. Evocă acest document A. Perry-Kessaris, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 9, pp.377-389.

²³ A se vedea J. Chung-En Liu, Y. Bauman, Y. Chuang, *Climate Change and Economics 101*, în *Sustainability*, nr. 11(2019), pp. 1-12.

²⁴ Cu ocazia criticării curentului doctrinar „Drept și Economie”, menționează sus-menționatele aspecte D. Katelouzou, P. Zumbansen, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 20, pp. 615-645.

²⁵ Ideea sus-menționată constituie substanța unui răspuns, în stil pozitivist, la întrebarea „Ce este dreptul transnațional?”. În acest sens, a se vedea S. Frerichs, *Transnational Law and Economic Sociology*, pp. 67-88, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.*, nota de subsol nr. 9, R. Cotterrell, *What Is Transnational Law?*, în *Law and Social Inquiry*, vol. 37(2012), nr. 2, pp. 500-524, precum și C. Scott, ‘*Transnational Law*’ as Proto-Concept: Three Conceptions, în *German Law Journal*, vol. 10, nr. 6-7/2009, pp. 859-876. Ce este dreptul Uniunii Europene? Este o versiune de drept transnațional. A se vedea K.-H. Ladeur, *European Law as Transnational Law- Europe Has to be Conceived as an Heterarchical Network and Not as a Superstate*, în *German Law Journal*, vol. 10, nr. 10/2009, pp. 1357-1365.

care cuprinde și viața de afaceri, înțelese ca întreg²⁶. Poate că este mai puțin potrivit să procedăm, cu ocazia identificării aceluiași tip de situații, la evaluări efectuale numai din perspectiva câte unui singur palier (de exemplu, numai economic sau numai politic) privit izolat sau privit detașat, sau îndus să fie privit astfel, de întregul însuși: viața socială în ansamblul acesteia. Acesta îmi pare că este mesajul transmis (al viziunii holiste asupra normativului, n.n.) de Raportul Băncii Mondiale 2015. În plus, aceasta este „lentila” prin care suntem îndemnați să privim dreptul privat quasi-federal emis de entitățile Uniunii Europene²⁷.

Abordarea holistă în discuție nu este cu adevărat nouă. Literatura străină a punctat, este adevărat în aria reconsiderării scopurilor unei corporații, că tot „ceea ce este vechi este, din nou, nou”²⁸. Am îndemnat și eu, poate indirect, la asemenea abordare în considerarea analizei originilor comerciale ale dreptului transnațional manifestabil și prin *lex mercatoria*²⁹. Re-energizez funcționarea unei asemenea abordări prin articolul de față. Ipostaza de drept transnațional evidențiată mai jos a încurajat real abordarea în discuție. În prealabil, este de reținut faptul că orice ipostază de drept transnațional este indisolubil legată, logic, de situațiile de drept transnațional. Acestea din urmă generează, de asemenea logic, probleme de drept transnațional³⁰.

Gestionarea normativă și quasi-normativă a problemelor de drept transnațional pune în mișcare un arsenal de instrumente³¹: sisteme de drept național, sistemul de drept internațional, regimuri normative/quasi-normative non-obligatorii instituite (și) prin Codurile de conduită emise de corporații etc. Toate aceste instrumente sunt utilizate de actori plurali și diverși cu identități ireale de derutant-interșanjabile; am în vedere actori de drept public și privat, pe de o parte,

---

²⁶ Cu ocazia analizării așa-numitei „ordini transnaționale: legea societății-piață”, este evidențiată, din perspectiva unor curente doctrinare, abordarea holistă a normativului și quasi-normativului. A se vedea S. Frerichs, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 25, pp. 67-88.

²⁷ Cu privire la abordarea holistă a reglementărilor referitoare la piața unică întruchipată de „teritoriul” Uniunii Europene, a se vedea J. Basedow, *EU Private Law. Anatomy of Growing Legal Order*, Intersentia (Cambridge – Antwerp - Chicago), 2021, pp. 153-155.

²⁸ A se vedea H. J. Gregory, *Everything Old Is New Again – Reconsidering the Social Purpose of the Corporation*, în *Harvard Law School Forum on Corporate Governance and Financial Regulation* (martie 2012), disponibil la adresa <https://corpgov.law.harvard.edu/2019/03/2019everything-old-is-new-again-reconsidering-the-social-purpose-of-the-corporation/>

²⁹ A se vedea propriul articol *Dreptul transnațional. Abordări și origini (comerciale)*, în *Revista Română de Drept Internațional*, nr. 24/2020, pp. 5-39.

³⁰ În arealul vieții de afaceri, probleme de drept transnațional pot surveni, *exempli gratia*, în sub-domeniile denumite „fuziuni și achiziții” (*mergers and acquisitions*), „contractul de asociere (*joint ventures*)”, „contractul de concesiune”. A se vedea D. F. Vagts, W. S. Dodge, H. L. Buxbaum, H. Hongju Koh, *Transnational Business Problems*, ed. a VI-a, Foundation Press, West Academic, 2019, pp. 343-395, 397-433, 435-492.

³¹ O serie de autori evidențiază panoplia de instrumente juridice și quasi-juridice utilizabile în desigurul metodologic inspirat de situațiile transnaționale. A se vedea D. E. Childress III, M. D. Ramsey, Ch. A. Whytock, *supra. cit.* nota de subsol nr. 5, pp. 1-378.

actori de drept intern și internațional, pe de altă parte. Toți aceștia acționează fățiș sau latent într-un areal generator de inter-dependențe dureroase, pe alocuri, sau resimțite dureros de anumite state-națiuni. Le resimt dureros din multiple perspective (economice, politice, sociale etc. n.n.). Toate aceste interdependențe au surpat, cel puțin au diluat, distincțiile nete dintre dreptul intern și internațional, dar și dintre dreptul privat și dreptul public.

În plus, aceleași interdependențe, inspirate nu neapărat ludic de capitalul financiar, au adus în discuție și contemplare doctrinare marile teme de drept transnațional: guvernanta și guvernare, pluralitate și inter-legalitate, teritorialitate și competență etc³². Este util de rememorat aceste teme, cel puțin pentru motivul că dreptul transnațional este în curs de redimensionare de către Uniunea Europeană, Republica Populară Chineză, India, de BRICS³³ în ansamblul său și, poate, chiar de SUA. Succintă digresiune: este de urmărit dacă SUA va înțelege și cum va înțelege necesitatea unei asemenea redimensionări. Am scris „și cum”, întrucât îmi pare că doctrina americană de drept transnațional mai este tributară mentalului de tip „Război (doctrinar, n.n.) Rece”. Îmi mai pare că am intrat de ceva timp în stadiul de tip „Pace (doctrinară, n) caldă”, de altfel generatoare, paradoxal, de frisoane, logic, în primul rând doctrinare. Poate că voi avea răgazul să dezvolt acest subiect în viitor, inclusiv din perspectiva instituției conflictului de legi.

Pentru a înțelege redimensionarea ca atare, este util să prospectăm, sper nu tardiv, dimensionarea conceptuală originară a dreptului transnațional. O dată înțeleasă dimensionarea originară și redimensionările subsecvente ale proiectului denumit „drept transnațional”, sunt șanse să construim o doctrină română de drept transnațional. Care să conteze cu adevărat! Care să ne atribuie identitate de producători, iar nu de consumatori de drept transnațional! În 1971, profesorul T. R. Popescu, unul dintre predecesorii mei la UNIDROIT, a fost implicat în demersul de creare a unui drept transnațional al contractului. De ce, astăzi, doctrinarii din Estul... Sudului Global³⁴ nu ar putea fi implicați în edificarea universului plural din

---

³² Pentru evaluarea acestor mari teme de drept transnațional, a se vedea A. C. Aman, Jr., C. J. Greenhouse, *Transnational Law. Cases and Problems in Interconnected World*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2017, pp. 12-47.

³³ Cu riscul de a-i plictisi pe internaționaliști, reamintesc că „BRICS” este acronimul asocierii dintre cele cinci mari economii emergente: Brazilia, Federația Rusă, India, Republica Populară Chineză și Africa de Sud.

³⁴ Pentru autorii L. Salaymeh, R. Michaels, *Decolonial Comparative Law: A Conceptual Beginning*, în *Rabel Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, vol. 86, nr. 1/2022, pp. 166-188, termenul „Nordul Global” (aș adăuga și „Sudul Global”, n.n.), nu semnifică o localizare geografică. Semnifică, mai degrabă, poziționarea politică și epistemologică a centrului de putere globală. Aș nuanța, în considerarea unui dublu palier, respectiva atribuită semnificație. În primul rând, „Nordul Global” și „Sudul Global” semnifică și o poziționare evaluabilă din perspectiva mentalităților localizate, este adevărat și geografic (însă nu neapărat geografic, n.n.), în Nordul și Sudul mapamondului. În al doilea rând, poziționarea evaluabilă – și din perspectiva mentalităților, se poate completa. Putem avansa două tipuri de mentalități normative și

punct de vedere normativ și quasi-normativ? De ce, astăzi, acest plurivers nu s-ar putea edifica prin valorificarea energiilor doctrinare din Estul ... Sudului Global?

2. Dreptul proprietății intelectuale – domeniu al dreptului transnațional

Din categoria de litigii subsumabile domeniului de specializare juridică denumit, în sens larg, „dreptul proprietății intelectuale”, am selectat litigiul *Samsung Electronics Co., LTD și alții contra Apple Inc.*, denumit în continuare „litigiul *Samsung și alții v. Apple*”. Acesta din urmă a fost soluționat de instanța supremă nord-americană în data de 6 decembrie 2016. Urmează să reiau sinteza acestui litigiu³⁵ și să rezum liniile de analiză doctrinară³⁶ deja propagate. Sinteza și liniile în discuție constituie ocazia de a evidenția acel „cum se manifestă” dreptul transnațional însuși în domeniul dreptului proprietății intelectuale.

În litigiul *Samsung și alții v. Apple*, s-a pus problema dacă telefoanele mobile (*smartphones*) fabricate de Samsung nesocoteau brevetele de proiectare al căror titular era compania Apple. Potrivit Secțiunii 289 din legislația federală nord-americană (*Patent Act*), o persoană, care fabrică sau comercializează „orice produs (*article of manufacture*) căruia îi este aplicat un *design* brevetat sau o coloratură brevetată, are obligația de plată de despăgubiri către proprietar (titularul brevetului, n.n.), în cuantumul corespunzător profitului total obținut de aceasta prin comercializarea respectivului produs (*article of manufacture* n.n.)”. Din perspectiva specialiștilor în proprietate intelectuală, s-a pus problema clarificării accepțiunii noțiunii de „produs” (*article of manufacture*); această clarificare era necesară, întrucât, în funcție de rezultatul efectuării acesteia, se pune în mișcare așa-numitul „test” al acordării sau neacordării de despăgubiri.

Prima instanță de judecată a valorificat testul în discuție în sensul acordării de despăgubiri companiei Apple, pentru considerentul că produsul în discuție (*article of manufacture*), la care face referire reglementarea menționată mai sus, este chiar telefonul în integralitatea sa; s-a acreditat ideea potrivit căreia cumpărătorii mărfurilor în discuție nu puteau achiziționa, în mod separat, componente distincte ale respectivelor mărfuri (produsul final comercializat de compania Samsung, n.n.). Așa fiind, produsul (*article of manufacture*), în considerarea căruia s-a pus problema nesocotirii brevetelor de proiectare, era considerat ca fiind chiar produsul final în

---

quasi-normative: mentalitatea din Nord-Vestul Global, pe de o parte, mentalitatea din Sud-Estul Global, pe de altă parte.

³⁵ Sinteza acestui litigiu a fost deja efectuată de H. Muir Watt, L. Bíziková, A. Brandão de Oliveira, D. P. Fernández Arroyo (eds.), *Global Private International Law. Adjudication without Frontiers*, Edward Elgar, Cheltenham(UK)- Northampton, MA(USA), 2019, p. 212.

³⁶ Am în vedere liniile de analiză doctrinară instituite de D. Rosenblum, *How Firms and Nations Compete Through Intellectual Property Law*, pp. 213-223, precum și C. Salomão Filho, V. Henrique Pinto Ido, *Global Corruption and Economic Power*, pp. 223-235, în H. Muir Watt, L. Bíziková, A. Brandão de Oliveira, D. P. Fernández Arroyo (eds.), *supra. cit.*, nota de subsol nr. 35.

ansamblul său (telefonul Samsung comercializat pe diverse piețe de compania sud-coreeană, n.n.). Curtea Supremă a SUA a stabilit că sus-menționatul raționament este în dezacord cu Secțiunea 289 din legislația federală nord-americană (*Patent Act*). Forul judiciar suprem nord-american a statuat în sensul că, „în ipoteza produsului format din mai multe componente, produsul (*article of manufacture*) nu trebuie să fie produsul final vândut consumatorului, ci poate să fie numai o componentă a produsului final însuși”³⁷.

Litigiul *Samsung și alții v. Apple* constituie, indubitabil, un litigiu din domeniul proprietății intelectuale. Prezentul articol este departe de a fi evaluat ca fiind subsumabil doctrinei de dreptul proprietății intelectuale. Iată de ce nu am să intru în sofisticatele analize de dreptul proprietății intelectuale ocazionate de litigiul în discuție. Așa fiind, invit, cu riscul de a comite o imprudență³⁸, pe specialiștii în dreptul proprietății intelectuale să rememoreze cele deja propagate de alți autori în considerarea litigiului *Samsung și alții v. Apple*³⁹. Însă doctrina română de drept transnațional, în curs de formare și care cuprinde, prezumtiv, și articolul meu, poate valorifica seva transnațională a mai puțin accesibilului domeniu de specializare denumit „dreptul proprietății intelectuale”. Așa cum am menționat, litigiul de față constituie doar ocazia de a scoate la lumină ideea potrivit căreia și dreptul proprietății intelectuale constituie un domeniu al dreptului transnațional⁴⁰.

³⁷ Pentru sinteza cadrului acestui litigiu de proprietate intelectuală, a se vedea H. Muir Watt, L. Bíziková, A. Brandão de Oliveira, D. P. Fernández Arroyo (eds.), *supra. cit.*, nota de subsol nr. 35, p. 212. Această sinteză efectuează o mențiune referitoare la litigiul *Concurrence c. Samsung și Amazon* soluționat de Curtea de Justiție a Uniunii Europene în data de 21 decembrie 2016. Pentru analiza acestei soluții jurisprudențiale, a se vedea T. Azzi, *Compétence juridictionnelle en matière de cyber-délits: le cas des pratiques restrictives de concurrence*, în *Revue Critique de Droit International Privé*, nr. 1/2018, pp. 105-114.

³⁸ Am spus „imprudență”, întrucât este puțin probabil ca specialiștii în dreptul proprietății intelectuale să nu fie la curent cu litigiul *Samsung și alții v. Apple*.

³⁹ A se vedea, de exemplu, Th. DaMario, *Samsung Electronics Co. v. Apple Inc.* 137 S. Ct.429(2016), în *DePaul Journal of Art, Technology and Intellectual Property Law*, vol. 27(2017), nr. 2, pp. 285-293, S. Burstein, *The ‘Article of Manufacture’ Today*, în *Harvard Journal of Law and Technology*, vol. 31, nr. 2/2018, pp. 782-839, P. J. Saidman, *Design Patent Damages: A Critique of the Government’s Proposed 4-Factor Test for Determining the ‘Article of Manufacture’*, în *IP Theory*, vol. 8, nr. 1/2019, pp. 87-99, E. M. Gil, *Samsung v. Apple: Taking a Bite Out of the Design Patent ‘Article of Manufacture’ Controversy*, în *University of Miami Business Law Review*, vol. 25, nr. 3/2017, pp. 67-88.

⁴⁰ Am evidențiat deja faptul că piețele financiare constituie un (posibil) domeniu al dreptului transnațional. A se vedea propriul articol *Piețele financiare – (posibil) domeniu al dreptului transnațional*, în *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 2/2022, pp. 49-69. De altfel, comerțul ca atare constituie o componentă, poate semnificativă, a dreptului transnațional. Pentru analiza diverselor paliere ale comerțului subsumat dreptului transnațional, a se vedea propriul articol *Dreptul transnațional și comerțul: posibilă introducere*, în *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 1/2021, pp. 71-99.

În considerarea acestei idei, își face loc evaluarea: „*litigiul Samsung și alții v. Apple*” constituie un litigiu transnațional soluționat de o instanță națională (nord-americană în acest caz, n.n.). Am evidențiat deja ce înseamnă „litigiu transnațional” într-un articol anterior⁴¹, astfel că nu mai dezvolt acest aspect. Însă seva transnațională a litigiului în discuție inspiră și respiră printr-o infrastructură care nu poate fi, logic, decât transnațională. Natura transnațională a infrastructurii în discuție erupe și irupe din pluralismul juridic⁴². Iar pluralismul juridic (din stare latentă, n.n.) „iese la suprafață prin interacțiunile dintre public și privat, formal și informal (...)”⁴³. Facilitează apropierea de intenția mea deja anunțată recurgere la rememorarea unei evaluări familiare economiei politice care are ca obiect litigiul *Samsung și alții v. Apple*. Or, intenția mea este deslușirea naturii transnaționale a ipotezei de drept al proprietății intelectuale care irupe din acest litigiu. Mai franc spus, intenția mea este să arăt *cum* se manifestă dreptul transnațional în ipoteza care decurge din litigiul în discuție.

Doctrina pre-existentă⁴⁴ a evaluat deja litigiul *Samsung și alții v. Apple* din perspectiva științei cunoscute sub denumirea „economia politică”. Concret: s-a sugerat că aspectele referitoare la creația intelectuală și la litigiile izvorâte din valorificarea drepturilor conferite de creația intelectuală însăși sunt o componentă a unui spectru mai larg. Cu alte cuvinte, există și merită să fie valorificată o discuție referitoare la economia politică a proprietății intelectuale⁴⁵. Spectrul în discuție ne

---

⁴¹ A se vedea propriul articol *Destinul transnațional al unei doctrine: forum non conveniens*, în *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 2/2021, pp. 17-43.

⁴² Pentru noțiunea „pluralism juridic”, inclusiv în varianta pluralismului juridic slab, respectiv în varianta pluralismului juridic puternic, a se vedea J. Griffiths, *What is Legal Pluralism?*, în *Journal of Legal Pluralism*, vol. 24, nr. 1/1986, pp. 1-55. Repunerea pe tapet a pluralismului juridic a impulsivat teme de cercetare coagulate sub cupola denumirilor „pluralismul juridic global și constituționalismul”, „pluralismul juridic global și dreptul internațional”, „pluralismul juridic global și conflictul de legi”, „pluralismul juridic global și tranzacțiile comerciale transnaționale”, „pluralismul juridic și comunitățile indigene”, „pluralismul juridic și comunitățile religioase” etc. Prefățează rezultatele doctrinei ale acestor cercetări P. S. Berman, *Understanding Global Legal Pluralism. From Local to Global, from Descriptive to Normative*, pp. 1-35, în P. S. Berman (ed.), *supra. cit.*, nota de subsol nr. 17.

⁴³ Abordările socio-juridice asupra dreptului facilitează scoaterea la lumină a unei „complexe infrastructuri transnaționale” care nu cunoaște nici ideea de autor unic (autor unic al normativităților și quasi-normativităților, n.n.), dar nici ideea de autoritate supremă. Aparțin aceste gânduri doctrine autorilor D. Katelouzou, P. Zumbansen, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 20, pp. 615-645.

⁴⁴ A se vedea *supra*. nota de subsol nr. 36.

⁴⁵ A se vedea D. Rosenblum, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 36, pp. 213-223. Îmi pare că acest autor deplânge faptul că analiza litigiilor din domeniul proprietății intelectuale nu se efectuează și în considerarea arealului inspirat și de știința denumită „economia politică”. Așa fiind, sus-menționatul autor invocă lucrarea scrisă de Ch. May, *The Global Political Economy of Intellectual Property Rights. The new enclosure*, ed. a II-a, Routledge, 2010.

atrage atenția asupra modului în care funcționează economia politică a proprietății intelectuale.

Ce înseamnă acest lucru în mod concret? Litigiul dintre companiile Samsung și Apple constituie transpunerea în planul dreptului privat a unui latent litigiu de drept inter-național (inter-etatic, anume dintre SUA și Coreea de Sud, n.n.), în orice caz a unei competiții din domeniul proprietății intelectuale. Competiția are ca protagoniști chiar statele-națiune SUA și Coreea de Sud. Cu alte cuvinte, litigiul de drept privat dintre companiile Apple și Samsung (persoane juridice de drept privat, n.n.) constituie transpunerea concretă în arealul dreptului privat a sus-menționatei competiții care poate genera, a generat deja, litigii de drept privat (litigii între companiile Apple și Samsung, n.n.); poate genera și litigii de drept inter-național public (litigii între statele-națiune SUA și Republica Coreea, n.n.). Competiția este, paradoxal, substratul latent al cooperării dintre cele două state-națiune exprimabile prin tratate/acorduri internaționale, veritabile izvor de drept internațional⁴⁶. Cooperarea este proiectată sub cupola domeniului de specializare denumit „drept internațional economic”.

Autorul Darren Rosenblum a acreditat ideea potrivit căreia un litigiu de dreptul proprietății intelectuale⁴⁷ poate institui un nou cadru⁴⁸ al raporturilor dintre statele-națiune și anumite persoane juridice de drept privat. Este vorba despre persoanele juridice de drept privat a căror origine este identificabilă și în

⁴⁶ A se vedea, de exemplu, Acordul comercial semnat de SUA și Coreea de sud în data de 30 iunie 2007, denumit în continuare „Acordul KORUS”. Nu numai NAFTA, înlocuit prin USMCA, a constituit obiect de nemulțumire pentru administrația nord-americană din perioada 2016-2020. Acordul KORUS a constituit, în egală măsură, un motiv de nemulțumire- cel puțin din perspectiva sus-menționatei administrații, în raporturile comerciale bilaterale cu statul-națiune Coreea de Sud. A se vedea S. Lester, I. Manak, K. Kim, *Trump's First Trade Deal. The Slightly Revised Korea-U.S. Free Trade Agreement*, în *Free Trade Bulletin*, 31/2019, nr. 73, pp. 1-6. Din considerente de ordin istoric, este utilă și lecturarea chestiunilor referitoare la NAFTA (*The North American Free Trade Agreement*), astfel înlocuit de USMCA. De altfel atât NAFTA, cât și USMCA constituie exemple tipice de drept transnațional în versiunea „guvernanta prin tratate și acorduri internaționale (inter-etatice, n.n.)”. Pentru analiza și a acestui exemplu tipic de manifestare a dreptului transnațional, a se vedea A. C. Aman, Jr., C. J. Greenhouse, *supra. cit.* nota de subsol nr. 32, pp. 51-274.

⁴⁷ Este recomandabilă lecturarea scrierilor sus-menționatei autor, pentru cel puțin un considerent. Și avocați români, angajați ai societăților de avocatură nord-americane, ruse, chineze etc., pot fi implicați în litigii viitoare din aria de specializare a dreptului proprietății intelectuale având ca reper doctrinar și legislativ cadrul nord-american. Această familiarizare este facilitată de D. F. Vagts, W. S. Dodge, H. L. Buxbaum, H. Hongju Koh, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 30, pp. 257-295.

⁴⁸ Am evitat utilizarea cuvintelor „poate constitui o nouă paradigmă”, întrucât îmi pare că utilizarea noțiunii „paradigmă” este specifică dreptului comparat. Or, articolul de față nu constituie o analiză de drept comparat. Pentru analiza noțiunii „paradigmă juridică”, inclusiv a accepțiunii acesteia și a diferențierii față de noțiunile „principii”, „concepte”, „teorii”, a se vedea R. Michaels, *Two Paradigms of Jurisdiction*, în *Michigan Journal of International Law*, vol. 27, nr. 4/2006, pp. 1003-1069.

ordinea juridică a respectivelor state-națiune. În orice caz, acest cadru semnifică faptul că, din cauza sau datorită „companiilor nomade” (inclusiv din cauza sau datorită companiei Apple, n.n.), s-a ajuns, cel puțin în perioada 2015-2017, în următoarea situație: o persoană juridică de drept privat (Apple, n.n.) este în raporturi de competiție comercială (directă, atenție!, n.n.) nu numai cu o altă persoană juridică de drept privat (Samsung, n.n.), ci și cu statul-națiune Coreea de Sud. Există, totodată, un raport de adversitate *directă* între compania Apple și statul-națiune SUA în egală măsură. Și în anul 2013, s-a încercat de către administrația SUA pulverizarea acestei adversități, în sensul că s-a formulat rugămintea ca telefoanele Apple să fie fabricate în SUA; răspunsul companiei Apple a fost că „produsele Apple vor fi proiectate în SUA și fabricate în altă parte, preponderent în China”⁴⁹. În orice caz, sus-menționatul raport de adversitate *directă* a contribuit, poate decisiv, la construirea și dezvoltarea caracterului nomad al companiei Apple.

Cuvântul „nomad” se înțelege în sensul că, din considerente fiscale, Apple a externalizat nașterea și derularea raporturilor de muncă în regiuni geografice (de exemplu, în Asia)⁵⁰ din afara teritoriului SUA. În plus, Apple a externalizat producția propriu-zisă de telefoane în alte regiuni geografice. Deocamdată nu dezvolt, însă punctez ideea: compania Samsung nu este catalogabilă ca fiind „nomadă” ca atare. Nu este nomadă, întrucât respectiva companie viețuiește în intimitatea politicilor publice ale statului-națiune Coreea de Sud, pe de o parte, acest din urmă stat-națiune facilitează desfășurarea activității de producție de telefoane Samsung pe propriul teritoriu, pe de altă parte. De exemplu, facilitează asemenea producție prin reduceri de taxe. Cu alte cuvinte, compania Samsung nu a fugit și nu fuge de statul său (Coreea de Sud, n.n.). Este și rămâne sută la sută sud-coreeană, preferă să rămână astfel. Este și rămâne sedentară din punct de vedere fiscal, psihologic, din punctul de vedere al localizării geografice a producției de telefoane mobile etc. Însă statul-națiune Coreea de Sud, de altfel sedentar, ca orice stat-națiune, grație elementului „teritoriu”, exersează ideea de „stat-națiune nomad”. Exersează ideea menționată din punctul de vedere al comercializării de telefoane mobile Samsung. Comercializarea însăși se efectuează prin intermediul unui subiect de drept privat (compania Samsung, n.n.) care, prin producția proprie de telefoane mobile, „călătorește”, alături de propriul-stat-națiune (Coreea de Sud, n.n.), pe mapamond.

Spun acest lucru, întrucât, într-adevăr, respectivele telefoane sunt comercializate de-a lungul și de-a latul mapamondului. Comercializarea, de altfel încurajată de politici publice sud-coreene, se realizează printr-o efervescentă activitate desfășurată de un subiect de drept privat (compania Samsung, n.n.).

⁴⁹ A se vedea D. Rosenblum, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 36, pp. 213-223. Acest autor îl citează pe Y. Heisler, *Barack Obama References Apple During State of the Union Speech*, în *Network World* (13.02.2013), disponibil la <https://www.networkworld.com/article/2224030/dat-center/barack-obama-references-apple-during-state-of-the-union-speech.html>, accesat la 8.05.2023

⁵⁰ Cu privire la activitatea companiei Apple în Republica Populară Chineză, a se vedea A. C. Aman, Jr., C. J. Greenhouse, *supra. cit.* nota de subsol nr. 32, pp. 287-306.

Subiectul de drept privat în discuție este construit în jurul ideii de „afacere de familie”. Același subiect de drept privat este un *alter ego* al politicilor de drept public stabilite de statul-națiune Coreea de Sud. Se poate spune că „familia Samsung” este compusă din statul-națiune Coreea de Sud și subiectul de drept privat „Samsung”. Vom vedea mai jos că această *sui generis* familie este unitară în acțiunea de dinamizare a sus-menționatele politici. Până atunci însă reținem că politicile în discuție dinamizează vânzarea de telefoane mobile Samsung pe mapamond. Mai reținem că, grație vânzării de telefoane mobile Samsung în toată lumea, statul-națiune Coreea de Sud pune în practică, cu adevărat, ideea de „stat-națiune nomad”. În pofida punerii în practică a acestei idei, statul-națiune Coreea de Sud rămâne sedentar grație elementului „teritoriu”; or, elementul evocat caracterizează orice comunitate politică organizată în versiunea statului-națiune. Toate cele expuse se evaluează și în lumina modelul asiatic de companie⁵¹, de altfel fundamental diferit față de modelul european sau nord-american de companie.

Am menționat deja: sinteza litigiului *Samsung și alții v. Apple* și liniile de analiză doctrinară pre-existentă a aceluiași litigiu constituie ocazia de a evidenția „cum” se manifestă dreptul transnațional însuși. A sosit momentul să evidențiez, numai exemplificativ, trei paliere ale acestui „cum”. Palierele în discuție sunt evidențiate într-o ordine aleatorie din punctul de vedere al relevanței acestora.

(i) Primul palier

Cel puțin din perspectiva companiei Apple, litigiul evocat relevă și ne revelează un aspect incontestabil. Integrarea piețelor comerciale, inclusiv a piețelor de producere și comercializare a telefoanelor mobile, a modificat drastic, chiar radical, raportul dintre statul-națiune SUA și companiile nomade (compania Apple, n.n.). Acestea din urmă pun în practică ideea de guvernanta economică a mapamondului, prin și cu ignorarea statelor-națiune. Este vorba, în primul rând, despre „propriul” stat-națiune (în cazul Apple, este vorba despre SUA, n.n.), dar și despre statele-națiune considerate de companiile nomade ca fiind neprietenoase, în primul rând din punct de vedere al politicilor de fiscalizare, față de propriile strategii de afaceri. Asistăm la manifestarea strategiei juridice (*State shopping*) prin care orice companie nomadă, inclusiv compania Apple, este în căutare de state-națiune și de ordini juridice, chiar quasi-juridice (paradisurile fiscale, n.n.) apte să le satisfacă exigențele (de exemplu, exigențele de drept fiscal, impozite reduse, chiar absența impozitării etc.) Sau cum s-a spus: „prin strategia *state shopping* se urmărește dobândirea celei mai favorabile interpretări a drepturilor și obligațiilor” (și) din

⁵¹ Companiile asiatice sunt controlate direct sau indirect de statele-națiune în a căror ordine juridică sunt „localizate”. Este o filozofie de drept societar fundamental diferită față de concepțiile de drept societar în lumina cărora se instituie și funcționează, prin texte de drept pozitiv, companiile europene. De exemplu, participarea directă a angajaților în activitatea de conducere a companiilor (germane, n.n.) nu constituie un element extravagant. A se vedea de exemplu, lucrarea scrisă de M. Albert, *Capitalisme contre Capitalisme*, Paris, Seul, 2001, astfel citată și de C. Salomão Filho, V. Henrique Pinto Ido, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 36, pp. 223-235.

domeniul dreptului proprietății intelectuale⁵². Nu putem să nu observăm că, în lumina acestei optici, statele-națiune și ale lor teritorii, ordinele juridice naționale, chiar ordinea juridică internațională, sunt proiectate în intimitatea noțiunii „marfă”. Știm cu toții că unele mărfuri sunt vandabile, alte mărfuri nu sunt vandabile.

În orice caz, prin strategia *state shopping*, suntem aduși în perimetrul practicii de drept transnațional. Respectiva strategie constituie unul din palierele practicii de drept transnațional. Există și alte paliere, de exemplu cele care implică tehnicile cunoscute sub denumirea *mystery shopping*, *treaty shopping*, *forum shopping*, *law shopping*, *public order shopping* etc⁵³. Prin toate aceste tehnici și/sau strategii ale companiilor nomade, se instituie spații transnaționale. Îndemn pe cititori să capteze accepțiunea sintagmei „spații transnaționale” nu neapărat geografic, chiar deloc geografic. Să capteze accepțiunea acestei sintagme din punct de vedere metodologic! Spațiile sau metodologiile sunt transnaționale, în sensul că traversează, perforează - sună cinic! - teritoriile statelor-națiune. Intimitatea acestor spații sau metodologii facilitează o răvășitoare metamorfozare: cetățenii se desprind voluntar sau involuntar de ale lor state-națiune, devin consumatori, se transformă în „cetățeni” Apple sau Samsung. Companiile de tipul Apple și Samsung, Tesla etc. sunt noile „state-națiune” din post-post-modernism.

Ai lor „cetățeni” sunt aduși în stadiul de a popula un plurivers – versiunea metamorfozată a Universului însuși, alături de alți „cetățeni”; de exemplu, alături de „cetățeanul” Airbnb, etc⁵⁴. În plurivers, se pune în mișcare un teribil mecanism: spațiile transnaționale „înghit” teritoriile statelor-națiune transformate în piețe de producție și desfacere a mărfurilor, inclusiv a telefoanelor mobile. Prin toate aceste tehnici și strategii, se aruncă în derizoriu modalitățile de manifestare ale lui *lex societatis*. Nomadismul, astfel sugerat și de libertatea de „mișcare” a companiilor, a zguduit din temelii, și în Europa, resorturile de înțelegere, respectiv de funcționare, ale lui *lex societatis*⁵⁵. Continuăm să mai credem, cu inocență, în vitalitatea lui *lex societatis* manifestabilă prin legea din locul incorporării, sau prin legea din locul de stabilire a sediului social, sau prin legea din locul de stabilire a sediului social real

---

⁵² A se vedea D. Rosenblum, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 36, pp. 213-223.

⁵³ Pentru unii autori, toate aceste tehnici constituie componente sau vehicule ale metodelor de drept transnațional. A se vedea G. Lhuilier, *Le Droit Transnational*, Dalloz, Paris, 2016, pp. 295-340.

⁵⁴ M-am delectat deja doctrinar cu analiza aspectelor referitoare la acești „cetățeni”, A se vedea propriul articol *Conștientizarea dreptului transnațional în acțiune*, publicat în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Iurisprudentia*, vol. 66, nr. 3(2021), pp. 98-132. Am avut în vedere, în primul rând, analiza aspectelor referitoare la „cetățeanul” Airbnb, unul din „cetățenii” universali contemporani.

⁵⁵ A se rememora litigiul *Centros Ltd v. Erhvervs-org Selskabsstyrelsen*(1999). Pentru analiza acestui litigiu, a se vedea J. Heymann, *Freedom of Establishment: One Step Closer to Making a European Delaware Possible*, pp. 437-446, precum și R. Bismuth, *Economic Integration, Corporate Planning and Corporate Nationality at the Crossroads*, p. 455, în H. Muir Watt, L. Biziková, A. Brandão de Oliveira, D. P. Fernández Arroyo (eds.), *supra. cit.*, nota de subsol nr. 35.

etc. Continuăm să mai populăm sonor a noastră activitate didactică virtuală sau nevirtuală cu expresiile *lex voluntatis*, *lex causae*, *lex societatis* etc. Când, de fapt, pentru companiile nomade, discuțiile generate de aceste expresii au devenit, în esența lucrurilor, sterile exerciții doctrinare.

Iată un prim palier al lui *cum* se manifestă dreptul transnațional în domeniul dreptului proprietății intelectuale! Se manifestă prin instituire, respectiv propagare, și în versiunea *state shopping*, de spații transnaționale. Asemenea spații sunt instituite, respectiv propagate, de companii de tip Apple și Samsung. De exemplu, spațiul transnațional „Apple”⁵⁶ constituie energia tăcută, dar explozivă a ordinilor juridice contorsionate⁵⁷ și emergente. Sunt emergente pe deplin în domeniul dreptului proprietății intelectuale. Prin spațiul transnațional creat, și⁵⁸ compania Apple survolează mapamondul, îl contrage și îl extinde deopotrivă. Acest tip de companie proiectează spațiile geografice în „spații” normative și quasi-normative, aneantizează accepțiunea originar-geografică de spațiu. Compania Apple mai instituie quasi-normativități, de exemplu, prin propriul Cod de Conduită⁵⁹ care are o reală vocație de sorginte familiară unui *sui generis* drept constituțional. Același Cod de Conduită are, prin urmare, o reală vocație constituționalizantă a mapamondului. În plus, compania Apple și alte companii de acest tip reconfigurează direct, nici măcar indirect, modul în care statele-națiune își stabilesc politicile în domeniului dreptului proprietății intelectuale.

Este vorba nu numai despre politicile create în arealul sistemelor de drept *național*. Este vorba și de politicile create în arealul dreptului *internațional* (inter-etatic, n.n.). În lumina acestui din urmă areal, „bătăliile” juridice dintre statele-națiune se poartă și în „spațiul” Organizației Mondiale a Comerțului⁶⁰ (denumită în continuare „OMC”), pe de o parte, și, cu precădere, în domeniul dreptului proprietății intelectuale, pe de altă parte. Această organizație internațională a devenit epicentrul manifestării contorsionărilor juridice din domeniul dreptului proprietății intelectuale. Termenul „contorsionări” implică „influențări mutuale *de facto* (în procesul de elaborare a normelor juridice, n.n.) și propagarea

⁵⁶ În cadrul scrierilor mele, am mai analizat spațiile transnaționale „Mitsubishi”, „FIFA”. A se vedea, de exemplu, propriul articol *Spații transnaționale trecute și prezente*, în *Dreptul*, nr. 3/2022, pp. 27-48.

⁵⁷ Pentru familiarizarea cu noțiunea ordinilor juridice contorsionate viețuibile și funcționabile *dincolo de* statele-națiune, a se vedea N. Krisch (ed.), *supra. cit.*, nota de subsol nr. 10, pp. 1-32.

⁵⁸ Am spus „și”, întrucât și alte companii, fie de sorginte nord-americană, fie de sorginte chineză, indiană etc. se „joacă” pur și simplu cu palierul originar-geografic al noțiunii de „spațiu”. Îi conferă o identitate eminentamente metodologică. Spațiul - ca expresie a localizării geografice - este aneantizat.

⁵⁹ Pentru versiunea din 2016 a acestui Cod de conduită „Apple”, a se vedea A. C. Aman, Jr., C. J. Greenhouse, *supra. cit.* nota de subsol nr. 32, pp. 296-300.

⁶⁰ Pentru evaluarea Organizației Mondiale a Comerțului, veritabilă organizație internațională, și ca actor de drept transnațional, a se vedea A. C. Aman, Jr., C. J. Greenhouse, *supra. cit.* nota de subsol nr. 32, pp. 211-274.

nomadismului de conținut” al normelor din aria dreptului proprietății intelectuale⁶¹. Acordul TRIPS (*Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights Agreement*)⁶² constituie una din manifestările acestor contorsionări normative instituite sub cupola „spațiului” OMC. De altfel, chiar proprietatea intelectuală⁶³ constituie ea însăși expresia unui exemplu de ordine juridică transnațională⁶⁴.

Sub cupola ordinilor juridice transnaționale, ordinele juridice naționale și internațională din domeniul evocat coabitează fervent, pe alocuri nevrotic. Își împrumută identitățile prin diverse modalități; una dintre acestea implică efectuarea de transplant normativ și quasi-normativ. Observăm că dreptul transnațional, astfel înțeles și ca mecanism (*transnational legal process*), este (i) non-tradițional, în sensul că „sparge” distincția dintre dreptul internațional public și privat, dintre dreptul inter-național și dreptul național, (ii) non-exclusiv, în sensul că implică nu numai state-națiune, astfel coagulate sau necoagulate în organizații internaționale (de exemplu, în OMC, n.n.), dar și subiecte de drept privat (companii de tipul Apple, Samsung, n.n.), (iii) non-static, în sensul în care concepte juridice se transformă, se „coboară” din și se „urcă” în dreptul internațional/dreptul național, inclusiv în domeniul dreptului proprietății intelectuale, (iv) normativ (și quasi-normativ, n.n.), în sensul că din interacțiunea dintre statele-națiune și subiectele de drept privat se nasc normativități și quasi-normativități supuse unui proces de interpretare, aplicare, contestare permanente⁶⁵.

(ii) Cel de-al doilea palier

Litigiul *Samsung și alții v. Apple* este evaluabil și din perspectiva a ceea ce constituie o ordine juridică transnațională⁶⁶. Acest tip de ordine implică, cel puțin

---

⁶¹ A se vedea N. Krisch, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 10, pp. 1-32.

⁶² Pentru evidențierea TRIPS, respectiv pentru analiza proprietății intelectuale din țările în curs de dezvoltare, a se vedea D. F. Vagts, W. S. Dodge, H. L. Buxbaum, H. Hongju Koh, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 30, pp. 268-277.

⁶³ Pentru analiza proprietății intelectuale ca ordine juridică transnațională, a se vedea G. Shaffer, C. Coye, *From International Law to Jessup's Transnational Law, from Transnational Law to Transnational Legal Orders*, pp. 126-152, în P. Zumbansen (ed.), *The Many Lives of Transnational Law. Critical Engagements with Jessup's Bold Proposal*, Cambridge University Press, 2020.

⁶⁴ Prin „ordine juridică transnațională”, se înțelege „o colecție formalizată de norme juridice și de (...) entități, respectiv de actori, care stabilesc, în mod peremptoriu, înțelegerea și practicarea dreptului de-al lungul și de-a latul sistemelor de drept național”. A se vedea T. C. Halliday, G. Shaffer, *Transnational Legal Orders*, pp. 3-75, în T. C. Halliday, G. Shaffer (eds.), *Transnational Legal Orders*, Cambridge University Press, 2015.

⁶⁵ Am desprins aceste caracteristici ale dreptului transnațional evaluat ca mecanism juridic transnațional (*transnational legal process*) din articolul scris de H. Hongju Koh, *The 1994 Roscoe Pound Lecture: Transnational Legal Process*, în *Nebraska Law Review*, vol. 75, nr. 1(1994), pp. 181-207.

⁶⁶ Pentru accepțiunea noțiunii „ordine juridică transnațională”, a se vedea *supra.*, nota de subsol nr. 64. Acest din urmă concept nu se confundă cu noțiunea „mecanism juridic transnațional”. Prin mecanism juridic transnațional se înțelege procesul/mecanismul

în ipoteza companiei Samsung, o unitate de acțiune în domeniul comercializării de mărfuri (telefoane mobile, n.n.) pe mapamond. Unitatea de acțiune există între statul-națiune Coreea de Sud și însuși subiectul de drept privat în discuție (compania Samsung, n.n.). Sâmburele acestei unități de acțiune este interdependența dintre ordinea juridică de drept privat – din care face parte subiectul de drept privat Samsung, și ordinea juridică de drept public- din care face parte subiectul de drept public (statul-națiune Coreea de Sud, n.n.). Interdependența există întrucât, prin strategia de afaceri a companiei Samsung, sunt puse în aplicare politici publice instituite de statul-națiune Coreea de Sud în arealul dreptului proprietății intelectuale. Mai există interdependență, întrucât prin strategia sud-coreeană de politici publice, este pusă în practică și strategia de afaceri stabilită de compania Samsung în același areal. Interdependența este însoțită de interșanjabilitate, pe de o parte, interdependența constituie una din marile teme ale dreptului transnațional⁶⁷, pe de altă parte. Aspectele deja menționate facilitează dezvoltarea ideii potrivit căreia „dreptul transnațional constituie o asociere (colecție, n.n.) de multiple regimuri juridice, dar și de alte regimuri⁶⁸ care implică, aproape în mod obligatoriu, interacțiunile dintre acestea sau pluralismul juridic”⁶⁹.

Iată cel de-al doilea palier al lui *cum* se manifestă dreptul transnațional în domeniul dreptului proprietății intelectuale! Se manifestă printr-o unitate emergentă de acțiune între un subiect de drept privat (compania Samsung, n.n.) și un subiect de drept public (statul-națiune Coreea de Sud, n.n.). Se mai manifestă printr-o lipsă de unitate emergentă de acțiune între statul-națiune SUA și compania Apple; am evidențiat deja faptul că există, cel puțin pentru moment, un nedisimulat raport de adversitate *directă* între compania Apple și statul-națiune SUA. Așez chestiunile referitoare la unitatea și lipsa de unitate de acțiune din arealul dreptului proprietății intelectuale în intimitatea unei chestiuni. Am în vedere chestiunea referitoare la „*cine*” populează spațiile transnaționale. Acel *cum* se manifestă dreptul transnațional în domeniul dreptului proprietății intelectuale este acompaniat, inevitabil, de acel „*cine*” populează spațiul transnațional din același domeniu de specializare.

---

prin care „normele juridice (și quasi-juridice, normele sociale în ansamblul lor, n.n.) sunt instituite, interpretate, respectiv procesul prin care circulă asemenea norme, de-a lungul și de-a latul diverselor niveluri de organizare socială, de la transnațional la local (...)”. A se vedea G. Shaffer, *Transnational Legal Ordering and State Change*, pp. 1-22, în G. Shaffer (ed.), *Transnational Legal Ordering and State Change*, Cambridge University Press, 2013. Conceptualizarea mecanismului juridic transnațional este reluată de același autor în articolul *Theorizing Transnational Legal Ordering*, publicat în *Annual Review of Law and Social Science*, vol. 12/2016, pp. 231-253.

⁶⁷ Pentru analiza temelor de drept transnațional, inclusiv a temelor „pluralitate și interlegalitate”, „teritorialitate și competență” a se vedea A. C. Aman, Jr., C. J. Greenhouse, *supra. cit.* nota de subsol nr. 32, pp. 21-24, 24-29.

⁶⁸ În considerarea arealului subsumabil raportului dintre drept și dezvoltare durabilă, noțiunea de „regim” semnifică „sistem (...), concentrare de interacțiuni”. A se vedea A. Perry-Kessaris, *supra. cit.*, nota de subsol, nr. 9, pp. 377-389.

⁶⁹ A se vedea F. Snyder, Y. Lu, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 18, pp. 2-22.

Din lucrările preparatorii ale prelegerii „Drept transnațional”⁷⁰, rezultă că profesorul Philip C. Jessup opera cu un *trio*: actori, norme și mecanisme de drept transnațional⁷¹. Aduag astăzi: conținutul acestui *trio* nu este limitativ; este dezvoltabilă această idee în viitor. Până atunci însă reținem că, într-adevăr, actori de drept public și privat populează spațiile transnaționale infiltrate în și pe „teritoriile” ordinilor juridice naționale și internațională. În categoria acestor actori, regăsim state-națiune, societatea ca atare, comunități (profesionale, indigene, religioase, n.n.) și organizații. Acești actori interacționează *dincolo de, de-a lungul și de-a latul* ordinii juridice inter-naționale (inter-etatic, n.n.) și ordinilor juridice naționale. Nu ne aflăm metodologic neapărat *între* (pe „teritoriul” dreptului internațional) sau *pe* (în „teritoriul” sistemelor de drept național). Ne aflăm în „spațiul” lăsat gol de dreptul internațional și sistemele de drept național. Ne aflăm în „spațiul” în care dreptul internațional și sistemele de drept național pur și simplu nu pot ajunge. Sau pot ajunge, însă prin parcurgerea raiului sau infernului numit plastic „contorsionare”. În arealul contorsionării, actorii sus-menționați instituie, interpretează, aplică, valorifică, chiar contestă norme (reguli juridice, quasi-juridice, obiceiuri, reguli sociale etc, n.n.). Contestarea bilaterală și multilaterală este motorul contorsionărilor. Acestea din urmă unesc și dezunesc ordinea juridică internațională și ordinele juridice naționale din domeniul comerțului în sens larg, inclusiv din domeniul proprietății intelectuale.

Aceiași actori (compania Apple, n.n.) contestă politica fiscală a statului-națiune din a căror ordine juridică provin. Aceiași actori (compania Samsung, n.n.) acționează concertat cu politicile de dreptul proprietății intelectuale stabilite de statul-națiune din a căror ordine juridică provin. Statele-națiune cooperează, paradoxal, contestatar-reciproc sub cupola tratatelor bilaterale⁷² și multilaterale (TRIPS). Organizații internaționale (de exemplu, OMC) intră în acest joc al ordinilor juridice transnaționale a căror energie se hrănește din energia actorilor privați de tipul companiilor Apple, Samsung etc. Obiectivele pur economice ale subiectelor de drept privat se îmbibă de obiective sociale (*exempli gratia*, protecția mediului, dezvoltare durabilă). Iar acestea din urmă ....socializează dreptul internațional, dreptul societar etc. Într-adevăr, stadiul cunoscut sub acronimul *CSR* (*Corporate Social Responsibility*) este acompaniat sau înlocuit de stadiul cunoscut sub acronimul *ESG* (*Environmental, Social and Corporate Governance*)⁷³.

---

⁷⁰ A se vedea Ph. C. Jessup, *Drept transnațional* (traducere efectuată de Radu Bogdan Bobei), Editura Universul Juridic, București, 2021.

⁷¹ A se vedea F. Grisel, *Transnational Law in Context. The Relevance of Jessup's Analysis for the Study of 'International' Arbitration*, pp. 186-196, în P. Zumbansen (ed.), *supra. cit.*, nota de subsol nr. 63. Reia analiza doctrinară a trio-ului „actori-norme-mecanisme” de drept transnațional și P. Zumbansen, *Where the Wild Things Are: Journeys to Transnational Legal Orders, and Back*, în *UC Irvine Journal of International, Transnational and Comparative Law*, vol. 1/2016, pp. 161-194.

⁷² A se vedea *supra.*, nota de subsol nr. 46.

⁷³ A se vedea D. Katelouzou, P. Zumbansen, *supra. cit.* nota de subsol nr. 20, pp. 615-645.

Se scriu de la sine cuvintele „astăzi, dreptul internațional este un instrument reglementator socialmente, în sensul că înseamnă mai mult decât relațiile dintre statele-națiune, din moment ce se referă la majoritatea domeniilor de viață socială”⁷⁴. Adaug: astăzi, dreptul internațional înseamnă mai mult decât relațiile dintre statele-națiune, din moment ce subiectele de drept privat fac și desfac drept internațional (inter-etatic, n.n.) în diverse domenii de specializare (*exempli gratia*, în domeniul dreptului proprietății intelectuale sau în domeniul arbitrajului comercial⁷⁵ etc., n.n.); sau, din moment ce populațiile indigene își construiesc identități în lumina protecției internaționale a drepturilor omului⁷⁶ etc.. Toate acestea ne apropie de curentul doctrinar care facilitează, în lumina holismului juridic, abordarea socio-juridică a dreptului⁷⁷, inclusiv a dreptului internațional.

(iii) Cel de-al treilea palier

Interdependența sus-menționată⁷⁸ aduce ordinea juridică de drept privat și ordinea juridică de drept public în stadiul faimos sau infam de ordine juridică

⁷⁴ A se vedea G. Shaffer, T. Halliday, *International Law and Transnational Legal Orders: Permeating Boundaries and extending Social Science Encounters*, în *Chicago Journal of International Law*, vol. 22, nr. 1/2021, pp. 168-184.

⁷⁵ Este ultra-cunoscut rolul determinant al unor privați, astfel coagulați într-o organizație non-guvernamentală (Camera Internațională de Comerț, Paris), în procesul de elaborare a textului unui instrument de drept inter-național (Convenția de la New York privind recunoașterea și executarea silită a sentințelor arbitrale străine, 1958). A se vedea, de exemplu, F. Grisel, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 71, pp. 186-196.

⁷⁶ A se vedea M. Fitzmaurice, *Indigenous peoples and identity*, în *Cambridge International Law Journal*, vol. 10, nr. 2(2021), pp. 170-180.

⁷⁷ Cu privire la abordarea socio-juridică asupra dreptului a se vedea A. Perry-Kessaris, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 9, pp. 377-389. Autoarea se distanțează de „ficțiunile și fanteziile cum ar fi, de exemplu, ficțiunile și fanteziile furnizate de versiunile abstracte (...) ale științelor economice care au fost aplicate, în ultimele decade, chestiunilor referitoare la evoluțiile juridice și nu numai (...)”. Vitalitatea curentului doctrinar „drept și economie” este pusă la îndoială, fie și pentru faptul că „din punct de vedere normativ, a furnizat sprijin principiului maximizării valorilor deținute de acționari, astfel că aceștia au fost privilegiați în detrimentul altor componente societare”. A se vedea D. Katelouzou, P. Zumbansen, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 20, pp. 615-645. Observăm măcar un aspect: doctrina străină punctează neechivoc faptul că s-a epuizat vitalitatea curentului doctrinar „Drept și Economie”. Poate că este nepotrivit ca doctrina din Estul... Sudului Global să perpetueze vitalitatea acestui curent. Poate că este așa în condițiile în care doctrina din Vestul ... Nordului Global abandonează, sau a abandonat deja, sau este în curs de abandonare a mesajului instituit de curentul evocat. Contribuie la acest abandon și Raportul Băncii Mondiale din 2015. A se vedea *supra.*, notele de subsol nr. 21 și 22. În orice caz, unul dintre promotorii analizei economice a dreptului este și R. A. Posner, *Economic Analysis of Law*, ed. a IX-a, Wolters Kluwer (Law & Business), 2014.

⁷⁸ Am în vedere interdependența dintre ordinea juridică de drept privat - din care fac parte subiectele de drept privat Samsung și Apple - și ordinea juridică de drept public - din care face parte subiectele de drept public (statele-națiune Coreea de Sud și SUA, n.n.).

metisă. Am în vedere ordinea juridică de drept privat în arealul căreia se „mișcă” subiectele de drept privat (Apple, Samsung etc.) și ordinea juridică de drept public în care „stau” statele-națiune (Coreea de Sud, SUA etc.). Capitalul financiar a aruncat acest ordini juridice în metisul funcționabil, preponderent, prin raporturi contractuale. De altfel, neoliberalismul caută să reglementeze prin raporturi contractuale (de drept privat, n.n.), iar nu prin legislații⁷⁹ (nici măcar prin reglementări de drept internațional, n.n.). Criza financiară din 2008 și criza sanitară din 2020 au zguduit din temelii impetuoșitatea capitalului financiar generator de metis. Sub cupola metisului a avut loc o fuziune (*merger*), sau o aparență de fuziune, între public și privat: numai așa puteam vorbi, logic, despre metis. Statele-națiune, în calitate de actori pe piața trans-teritorială și trans-teritorializată, au început să fie guvernate mai degrabă de dreptul internațional în componenta sa „privată”, iar nu de dreptul internațional în componenta sa „publică”. Acest aspect a facilitat acreditarea ideii potrivit căreia asistăm (am asistat, n.n.) la „întoarcerea” privatului (a dreptului privat, n.n.), respectiv asistăm (am asistat, n.n.) la fuziunea (*merger*) publicului și privatului sub cupola dreptului internațional economic⁸⁰. Din experiența ultimilor 30 de ani, desprind cel puțin o evidență: privatul a ... privatizat publicul. Nu spun că este bine sau rău: doar constat doctrinar, sper obiectiv, această *sui generis* privatizare.

Acum, am pășit în faza subsumabilă așa-numitei „ordini juridice contorsionate”. Sub cupola acesteia din urmă, ordinele juridice inter-națională, naționale, de drept public și de drept privat deopotrivă sunt și rămân distincte. S-au lepădat de metisul ivit pe filiera versiunii „private”. Însă funcționează contorsionat în versiune public-socială. Concret: în ipoteza litigiului „*litigiul Samsung și alții v. Apple*”, ordinea juridică de drept public și ordinea juridică de drept privat rămân, fie că vorbim de palierul dreptului intern sau internațional (inter-etic, n.n.), distincte. Unul este aspectul de drept privat, astfel întruchipat de legislația națională (nord-americană, n.n.) aplicabilă pe fondul litigiului de dreptul proprietății intelectuale (litigiu de drept privat, n.n.). Cu totul altul este aspectul de drept (internațional, n.n.) public întruchipat de acordurile perfectate de statele-națiune SUA și Republica Coreea în domeniul proprietății intelectuale⁸¹. Însă aceste aspecte nu mai pot fi privite izolat unul față de celălalt. *Tocmai acest mod de a privi, anume în neizolare, implică aportul viziunii specifice economiei*

---

⁷⁹ Ne amintește acest aspect E. Guntrip, *International Investment Law, Hybrid Authority, and Jurisdiction*, pp. 432-454, în St. Allen, D. Costelloe, M. Fitzmaurice, P. Gragl, E. Guntrip (eds.), *The Oxford Handbook of Jurisdiction in International Law*, Oxford University Press, 2019.

⁸⁰ A se vedea, de exemplu, punctul de vedere formulat de R. Michaels, *Public and Private International Law: German Views on Global Issues*, în *Journal of Private International Law*, nr. 4/2008, pp. 121-138.

⁸¹ A se vedea *supra.*, notele de subsol nr. 46 și 72.

*politice*⁸². Cel puțin până în 2020, această viziune era subminată sau desăvârșită de curentul doctrinar „Drept și economie” pe aripile căruia era exuberant capitalul financiar. Ulterior acestui moment, aceeași viziune urmează să fie subminată sau desăvârșită de curentul doctrinar „Drept și societate” pe aripile căruia urmează să fie exuberant socialul.

Iată cel de-al treilea palier al lui *cum* se manifestă dreptul transnațional în domeniul dreptului proprietății intelectuale! Se manifestă prin contorsionat. Iar contorsionatul implică „aruncarea” unui litigiu de drept privat dintre companiile Apple și Samsung în arealul analizelor specifice economiei politice. Și, prin „întoarcerea” publicului (a dreptului public, n.n.), localizabilă temporalmente ulterior anului 2020, contorsionatul implică „aruncarea” aceluiași litigiu în arealul analizelor specifice dreptului internațional economic. De data aceasta, ca efect al erodării curentului „Drept și economie”, coabitarea dintre componentele „publică” și „privată” ale dreptului internațional va funcționa sub cupola unui drept internațional economic social și ... socializat. Dacă arealul proprietății intelectuale va genera litigii între statele-națiune SUA și Coreea de Sud, acestea nu se vor desfășura, logic, în fața unor instanțe naționale (de exemplu în fața instanțelor nord-americane sau sud-coreene, etc.).

Se va părăsi domeniul litigiilor trans-naționale soluționabile și de instanțe naționale sau preponderent de instanțe naționale. Se activează domeniul litigiilor inter-naționale desfășurabile, logic, în fața unor instanțe inter-naționale și care vor avea ca părți state-națiune (*exempli gratia*, SUA, Coreea de Sud etc.). Iar instanțele inter-naționale sunt constituibile și sub auspiciile OMC-ului. Ceea ce înseamnă că specialiștii de drept privat din domeniul proprietății intelectuale va trebui să se familiarizeze, poate, mai aplicat, cu politicile statelor-națiune din respectivul domeniu, dar și cu politicile OMC din același domeniu. Vor rămâne specialiști de drept privat, întrucât contorsionatul viețuiește metodologic ezoteric. Concret: viețuiește undeva *în-între* integrarea ordinii juridice de drept privat în ordinea juridică de drept public și separarea acestor ordini juridice una față de cealaltă.⁸³ De data aceasta, eventualul litigiu de drept inter-național public dintre statele-națiune SUA și Coreea de Sud va fi transpunerea în planul dreptului, logic, public, a unei competiții(de drept privat, n.n.) desfășurate în domeniul proprietății intelectuale între subiecte de drept privat(companiile Apple și Samsung, n.n.). Ceea ce înseamnă că specialiștii de drept public din domeniul proprietății intelectuale va trebui, la rândul lor, să se familiarizeze, poate, mai aplicat, cu sofisticatele analize de drept privat din același domeniu. Iată un palier al interșanjabilului, motorul discret, dar ferm al metodologiei care sălășluiește în intimitatea dreptului transnațional! Iată cum dreptul proprietății intelectuale este evaluabil ca un domeniu al dreptului transnațional!

⁸² Această viziune s-a infiltrat și în analizele referitoare la conflictul de legi. A se vedea, de exemplu, H. Muir Watt, pp. 893-909, *The Global Governance Implications of Private International Law*, în D. Katelouzou, P. Zumbansen, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 20.

⁸³ Cu privire la modul în care funcționează metodologic însuși contorsionatul, a se vedea N. Krisch, *supra. cit.*, nota de subsol nr. 10, pp. 1-32.

3. Concluzii

Este imprudent științific să susțin că metodologia inspirată de dreptul transnațional constituie unica soluție de gestionare a problemelor transnaționale. Poate fi una dintre eventualele soluții la a căror edificare poate vom asista. Este, totodată, imprudent să susțin că asemenea metodologie poate schimba destinul doctrinei juridice. De altfel, am avertizat: „articolul de față are un scop mult mai modest. Urmează să evidențiez, respectiv să evaluez, un litigiu din domeniul dreptului proprietății intelectuale”. Și am procedat la efectuarea acestui demers doctrinar din perspectiva dreptului transnațional. Propriul demers sugerează că ne aflăm, sau că am fost aduși, în punctul de intersecție dintre dreptul public și dreptul privat, pe de o parte, dintre dreptul internațional și dreptul intern⁸⁴, pe de altă parte! Această intersecție normativă și, pe alocuri, quasi-normativă, poate avea valențe de Răscruce. Da, ne aflăm la o Răscruce normativă și quasi-normativă. Această răscruce nu trebuie să ne sperie. Dimpotrivă: trebuie să ne impulsioneze să teoretizăm. Fie și imperfect!

Referințe

- Albert M., *Capitalisme contre Capitalisme*, Paris, Seuil, 2001
- Allen S., Costelloe D., Fitzmaurice M., Gragl P., Guntrip E. (eds.), *The Oxford Handbook of Jurisdiction in International Law*, Oxford University Press, 2019, <https://doi.org/10.1093/law/9780198786146.001.0001>
- Aman A.C., Jr., Greenhouse C.J., *Transnational Law. Cases and Problems in Interconnected World*, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, 2017
- Azzi T., *Compétence juridictionnelle en matière de cyber-délits: le cas des pratiques restrictives de concurrence*, în *Revue Critique de Droit International Privé*, nr. 1/2018, pp. 105-114
- Basedow J., *EU Private Law. Anatomy of Growing Legal Order*, Intersentia (Cambridge–Antwerp - Chicago), 2021
- Berman P.S. (ed.), *The Oxford Handbook of Global Legal Pluralism*, Oxford University Press, Oxford, 2020
- Bobei R. B., *Două situații transnaționale și o teorie*, în *Dreptul*, nr. 1/2022, pp. 64-90
- Bobei R.B., *Să luăm dreptul transnațional (public) în serios!*, în *Analele Universității „Alexandru Ioan Cuza”*. *Seria Științe Juridice*, Tomul LXVIII/nr. 1/2022, pp. 35-69, DOI: <http://doi.org/10.47743/jss-2022-68-1-2>
- Bobei R.B., *Dreptul transnațional și comerțul: posibilă introducere*, în *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 1/2021, pp. 71-99
- Bobei R.B., *Destinul transnațional al unei doctrine: forum non conveniens*, în *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 2/2021, pp. 17-43

---

⁸⁴ Acest punct de intersecție este departe de a constitui un impediment în demersul de abordare, în mod distinct din punct de vedere didactic, a unor domenii (distincte, n.n.) de specializare. Am în vedere domeniile de specializare denumite „Dreptul internațional. Chestiuni privind comerțul” și „Dreptul român al comerțului exterior”. Cu privire la primul domeniu evocat, propriul material didactic denumit *Curs de drept internațional cu privire numai asupra comerțului*, Editura CH Beck, București, 2019, constituie expresia unei asemenea abordări didactice distincte de abordarea didactică familiară dreptului român al comerțului exterior.

- Bobei R.B., *Piețele financiare – (posibil) domeniu al dreptului transnațional*, în *Revista Română de Drept al Afacerilor*, nr. 2/2022, pp. 49-69
- Bobei R.B., *Conștientizarea dreptului transnațional în acțiune*, în *Studia Universitatis Babeș-Bolyai Iurisprudentia*, vol. 66(2021), nr. 3, pp. 98-132, DOI: [https://doi.org/10.24193/SUBBIur.66\(2021\).3.4](https://doi.org/10.24193/SUBBIur.66(2021).3.4)
- Bobei R.B., *Teoria conflictului de legi civile*, Editura Universul Juridic, București, 2020
- Bobei R.B., *Dreptul transnațional. Abordări și origini (comerciale)*, în *Revista Română de Drept Internațional*, nr. 24/2020, pp. 5-39
- Bobei R.B., *Abordare preliminară asupra variatelor înțelesuri ale noțiunii „drept transnațional”*, în *Revista Română de Drept Internațional*, nr. 24/2020, pp. 7-45
- Bobei R.B., *Curs de drept internațional cu privire numai asupra comerțului*, Editura CH Beck, București, 2019
- Burstein S., *The ‘Article of Manufacture’ Today*, în *Harvard Journal of Law and Technology*, vol. 31, nr. 2/2018, pp. 782-839
- Childress III D. E., Ramsey M. D., Whytock C.A., *Transnational Law and Practice*, Wolters Kluwer, Aspen Casebook Series, New York, 2021
- Cotterrell R., *What Is Transnational law?*, în *Law and Social Inquiry*, vol. 37, nr. 2/2012, pp. 500-524
- DaMario T., *Samsung Electronics Co. v. Apple Inc. 137 S. Ct.429(2016)*, în *DePaul Journal of Art, Technology and Intellectual Property Law*, vol. 27, nr. 2/2017, pp. 285-293
- Davis K. E., Kingsbury B., Merry S., *Indicators as a Technology of Global Governance*, în *Law and Society Review*, vol. 46, nr. 1/2012, pp. 71-104
- Davis K. și alții (eds.), *Governance by Indicators: Global Power through Quantification and Rankings*, Oxford University Press, 2012
- Dunne A., Raby F., *Speculative Everything: Design, Fiction and Social Dreaming*, The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2013
- Fitzmaurice M., *Indigenous peoples and identity*, în *Cambridge International Law Journal*, vol. 10, nr. 2/2021, pp. 170-180
- Gil E.M., *Samsung v. Apple: Taking a Bite Out of the Design Patent ‘Article of Manufacture’ Controversy*, în *University of Miami Business Law Review*, vol. 25, nr. 3/2017, pp. 67-88
- Gregory H.J., *Everything Old Is New Again – Reconsidering the Social Purpose of the Corporation*, în *Harvard Law School Forum on Corporate Governance and Financial Regulation*, 2012, [online]
- Griffiths J., *What is Legal Pluralism?*, în *Journal of Legal Pluralism*, vol. 24, nr. 1/1986, pp. 1-55
- Halliday T.C., Shaffer G. (eds.), *Transnational Legal Orders*, Cambridge University Press, 2015
- Heisler Y., *Barack Obama References Apple During State of the Union Speech*, în *Network World* (13 februarie 2013), [online]
- Jessup P.C., *Drept transnațional* (traducere efectuată de Bobei R.B.), Editura Universul Juridic, București, 2021
- Koh H. H., *The 1994 Roscoe Pound Lecture: Transnational Legal Process*, în *Nebraska Law Review*, vol. 75, nr. 1/1994, pp. 181-207
- Krisch N. (ed.), *Entangled Legalities beyond the State*, Global Law Series, Cambridge University Press, Cambridge, 2022
- Ladeur K.-H., *European Law as Transnational Law- Europe Has to be Conceived as an Heterarchical Network and Not as a Superstate*, în *German Law Journal*, vol. 10, nr. 10/2009, pp. 1357-1365, DOI: <https://doi.org/10.1017/S2071832200018265>
- Lester S., Manak I., Kim K., *Trump’s First Trade Deal. The Slightly Revised Korea-U.S. Free Trade Agreement*, în *Free Trade Bulletin*, nr. 73/2019, pp. 1-6
- Lhuillier G., *Le Droit Transnational*, Dalloz, Paris, 2016

- Liu, J.C-E., Bauman Y., Chuang Y., Climate Change and Economics 101, în *Sustainability*, nr. 11/2019, pp. 1-12
- May C., *The Global Political Economy of Intellectual Property Rights. The new enclosure*, ed. a II-a, Routledge, 2010
- Michaels R., *Public and Private International Law: German Views on Global Issues*, în *Journal of Private International Law*, nr. 4/2008, pp. 121-138
- Michaels R., *Two Paradigms of Jurisdiction*, în *Michigan Journal of International Law*, vol. 27, nr. 4/2006, pp. 1003-1069
- Pistor K., *The Code of Capital: How the Law Creates Wealth and Inequality*, Princeton University Press, 2019
- Posner R.A., *Economic Analysis of Law*, ed. a 9-a, Wolters Kluwer (Law & Business), 2014
- Saidman P.J., *Design Patent Damages: A Critique of the Government's Proposed 4-Factor Test for Determining the 'Article of Manufacture'*, în *IP Theory*, vol. 8, nr. 1/2019, pp. 87-99
- Salaymeh L., Michaels R., *Decolonial Comparative Law: A Conceptual Beginning*, în *Rabel Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, vol. 86, nr. 1/2022, pp. 166-188, DOI: <https://doi.org/10.1628/rabelsz-2022-0007>
- Scott C., *'Transnational Law' as Proto-Concept: Three Conceptions*, în *German Law Journal*, vol. 10, nr. 6-7/2009, pp. 859-876, DOI: <https://doi.org/10.1017/S2071832200001383>
- Shaffer G. (ed.), *Transnational Legal Ordering and State Change*, Cambridge University Press, 2013
- Shaffer G., *Theorizing Transnational Legal Ordering*, în *Annual Review of Law and Social Science*, vol. 12/2016, pp. 231-253
- Shaffé G., Halliday T., *International Law and Transnational Legal Orders: Permeating Boundaries and extending Social Science Encounters*, în *Chicago Journal of International Law*, vol. 22, nr. 1/2021, pp. 168-184
- Smith J. (ed.), *Encyclopedia of Comparative Law*, ed. a II-a, Edward Elgar, 2012
- Snyder F. și Lu Yi (eds.), *The Future of Transnational Law. UE, USA, China and the BRICS /L'avenir du droit transnational. UE, USA, Chine et les BRICS*, Bruylant, 2015
- Vagts D. F., Dodge W.S., Buxbaum H.L., Koh H.H., *Transnational Business Problems*, ed. a VI-a, Foundation Press, West Academic, 2019
- Zumbansen P., *The Oxford Handbook of Transnational Law*, Oxford University Press, 2021
- Zumbansen P., *Defining the Space of Transnational Law: Legal Theory, Global Governance, and Legal Pluralism*, în *Transnational Law and Contemporary Problems*, vol. 21, nr. 2/2012, pp. 305-336
- Zumbansen P., *Where the Wild Things Are: Journeys to Transnational Legal Orders, and Back*, în *UC Irvine Journal of International, Transnational and Comparative Law*, vol. 1/2016, pp. 161-194
- Zumbansen P. (ed.), *The Many Lives of Transnational Law. Critical Engagements with Jessup's Bold Proposal*, Cambridge University Press, Cambridge, 2020
- Watt H.M., Bíziková L., de Oliveira, A.B., Arroyo D.P.F., *Global Private International Law. Adjudication without Frontiers*, Edward Elgar, Cheltenham(UK)- Northampton, MA(USA), 2019